

2011. OKTÓBER 23. VASÁRNAP

JEREMIÁS PRÓFÉTA KÖNYVE 41

HAMAR ZOLTÁN

Jismáél megöli a helytartót és híveit

^{41,1}A hetedik hónapban Jismáél, Netanjá fia, Elisámá unokája, aki királyi származású és a király vezető emberei közül való volt, tíz emberrel elment Gedaljához, Ahikám fiához Micpába. És amikor együtt étkeztek Micpában, ^{41,2}fölkelt Jismáél, Netanjá fia meg a vele levő tíz ember, és levágták Gedalját, Ahikám fiát, Sáfán unokáját karddal. Így ölték meg azt, akit Babilónia királya az ország helytartójává tett. ^{41,3}Levágta Jismáél azokat a júdaiakat is, akik Gedaljával voltak Micpában, sőt az ott tartózkodó káldeusokat és harcosokat is. ^{41,4}A Gedalja megölése után következő napon, amikor még nem tudtak a dolgról, ^{41,5}nyolcvan ember jött Sikemből, Silóból és Samáriából levágott szakállal, megszagattott ruhában és bevagdalt testtel. Ételáldozat és tömjén volt náluk, amelyet az Úr házába akartak vinni. ^{41,6}Jismáél, Netanjá fia azonban kiment eléjük Micpából, és amíg ment, egyre sírt. Amikor összehálokoltak, ezt mondta nekik: Jöjjetek el Gedaljához, Ahikám fiához! ^{41,7}De amint a város közepére értek, lemeszárolta és egy ciszternába dobta őket Jismáél, Netanjá fia, a vele levő emberek segítségével. ^{41,8}De volt köztük tíz ember, akik ezt mondták Jismáélnak: Ne ölj meg minket, mert elrejtett kincsünk van a mezőn: búza és árpa, olaj és méz. Ezért békén hagyta, és nem ölte meg őket társaikkal együtt. ^{41,9}Azoknak az embereknek a holttestét, akiket megöltek, mert Gedaljával tartottak, abba a ciszternába dobatta bele Jismáél, amelyet Ászá király készítetett, amikor megtámadta Baasá izráeli király. Ezt töltötte meg Jismáél, Netanjá fia a megöltekkel. ^{41,10}Azután foglyul ejtette Jismáél Micpában a nép egész maradékát, a király leányait és az egész népet, amely Micpában maradt, akiket Nebuzaradán testőrparancsnok Gedaljára, Ahikám fiára bízott. Foglyul ejtette őket Jismáél, Netanjá fia, és elindult, hogy visszamenjen az ammóniakhoz. ^{41,11}De meghallotta Jóhánán, Káréah fia és a haderő vezérei, akik vele voltak, hogy milyen gonoszsgot követett el Jismáél, Netanjá fia. ^{41,12}Ezért maguk mellé vették összes emberüket, és elindultak, hogy megtámadják Jismáélt, Netanjá fiát. Utol is érték a Gibeón mellett levő nagy víznél. ^{41,13}Amikor a Jismáéllal levő egész nép megpillantotta Jóhánánt, Káréah fiát és vele együtt a haderő vezéreit, megörültek. ^{41,14}És megfordult az egész nép, amelyet Jismáél foglyul ejtett Micpában, és visszament Jóhánánhoz, Káréah fiához. ^{41,15}Jismáél, Netanjá fia pedig nyolc emberrel elmenekült Jóhánán elől, és az ammóniakhoz ment.

A júdaiak Egyiptomba akarnak menni

^{41,16}Jóhánán, Káréah fia, a haderő vezéréivel együtt, akik vele voltak, maga mellé vette a Micpából való maradék népet, amelyet visszaszerzett Jismáéltól, Netanjá fiától, miután ez megölte Gedalját, Ahikám fiát. Visszahozta Gibeónból a vitézeket és a harcosokat, az asszonyokat és a gyermekeket meg az udvari embereket. ^{41,17}Elindultak, és Kimhám szállásainál tartózkodtak Betlehem mellett, mert Egyiptomba akartak menni. ^{41,18}Féltek ugyanis a káldeusoktól, mert Jismáél, Netanjá fia megölte Gedalját, Ahikám fiát, akit Babilónia királya az ország helytartójává tett.

Amit a textusról tudni kell:

- exegetikai megjegyzések
- teológiai összefüggések feltárása

Gedalja meggyilkolása (41,1–3)

Gedalja meggyilkolásáról szóló beszámoló sokkal rövidebb, mint a 2Kir 25,25-ben. Jismáélt, aki a királyi családból származott bizonyára egy mellékágon keresztül, megdöbbsenthette a dávi-

di dinasztia megbuktatása, vagy a Babilon-ellenes párt elvakult, szélsőséges támogatója is lehetett,

s bosszút akart állni rokonainak, Cidkijá gyermekeinek riblai kivégzése miatt. Sértett hiúsága is közrejátszhatott: nem a dávidi uralkodóházból jelöltek ki kormányzót, hanem egy udvari hivatalnok családjából. Bármilyen is volt a motivációja, Baalisz nagyszerű eszközt látott benne, hogy megakadályozza a szomszéd ország megerősödését, s akár területi igényeinek is érvényt szerezzen. A kegyetlen mészárlás mély megrendülést váltott ki a júdeaiak sorában; bűjttel emlékeznek meg róla Tisri hónap 3-án, azaz szeptember végén, amint erről már a fogság végén tudomásunk van (Zak 7,5, 8,19). E gyásznapról megemlékezés nemcsak a megrendülés miatt maradt fenn mindmáig, hanem a gyilkosság későbbi évszázadokig kiható következményei miatt is (politikai függőség idegen államtól, saját uralkodó hiánya).

1. vers

7. hónapban: Sajnos az év nincsen feltüntetve, de a szövegkörnyezet arra utal, hogy az ostrom évéről van szó. A 4. hónapban elesett a főváros (39,2), s a nyári gyümölcsök betakarítása idején, Tisri hónapban (szeptember-október) történt a gyilkosság. Vajon 3 hónap elegendő idő a 7-16. versekben leírt konszolidálódásra? Ha az 52,30-ban említett harmadik deportáció 582–581-ben Gedaljá meggyilkolásával összefüggésben áll, akkor Gedaljá mintegy 5 éven át lehetett kormányzó. A gyilkosság idejének említése („amikor étkeztek”) hangsúlyozza a gyilkosság alattomoságát: Jismáél visszaélt a vendéglátás jogával, s kihasználta Gedaljá jóhiszeműségét és védtelenségét. Jismáél ugyanis a többi vezető emberhez (40,8) hasonlóan valószínűleg hűségesküt tett Gedaljának.

3. vers

Jismáél 10 emberével valószínűleg nem ölt meg mindenkit Micpában, csak azokat, akik a tiszteletére rendezett lakomán jelen voltak. Bizonyára nemcsak Jeremiás és Bárúk volt az egyetlen túlélő, hiszen a megmaradtakat foglyul ejtve később magával viszi (10., 14. és 16.v.).

A zarándokok meggyilkolása (41,4–10)

5. vers

Másnap ismeretlen okból Jismáél még nagyobb vérontást rendezett. A gyászba öltözött zarándokok (vö. 16,6, 48,37) az egykori északi országrész, Izráel három fő kultuszközpontjából jöttek bizonyára az őszi lombsátor ünnepre (7. hó 15–21 napján) és a kultuszi újév ünnepre (7. hó 1. nap), hiszen a 7. hónapban jártak (1. v.). A tény, hogy a lerombolt templomhoz elzarándokoltak, azt bizonyítja, hogy Jeruzsálem maradt a legfontosabb vallási központ, ahol Jahvét tisztelték, s ez talán Jósiás reformjának a maradandó következménye volt. Jelentős vallástörténeti tény, hogy Júda és Izráel Isten szövetsége révén megvalósuló összetartozásának tudata nem veszett ki a ketős királyság korában sem, Jeroboám törekvései ellenére sem (1Kir 12,26–33). (Csak akkor alakult ki Jeruzsálemtől független kultusz, mikor Samária lakóit kizárták a jeruzsálemiek a kultuszközöségből.) Talán Jeremiás is erre alapozta Izráel és Júda közös jövőjéről szóló próféciait (3,18; 31,6,

49,1). A gyászszertartások a fogság egész ideje alatt folytak a város és a templom romjai között (Jer Sir, Ézs 63,7–64,12). A zarándokok ételáldozatot és tömjént vittek magukkal a régi, őszi ünnepi előírásoknak megfelelően (2Móz 23,15; 34,20). A szokatlan külső a gyász jele volt (vö. 16,6, 48,37). Ilyen istentiszteleti alkalmakkor használhatták pl. a 44. zsoltárt.

6. vers

Nem világos, hogy miért hívta be a zarándokokat Jismáél Micpába, hacsak nem amúgy is tiszteletüket akarták tenni a kormányzónál, s így Jismáélt követve gyanútlanul mentek a városba ill. így Jismáél biztos lehetett benne, hogy senki nem menekül meg hírvivőnek. Tehát célja az újabb gyilkossággal az előző gyors napvilágra kerülésének megakadályozása is lehetett. De az is elképzelhető, hogy Jismáél bennük Gedaljá szövetségeseit, szimpatizánsokat látott (hiszen készséggel elfogadták Gedaljá állítólagos meghívását), s ezért ölette meg őket.

8. vers

A 10 ember megmenekülését valószínűleg nem egyszerűen Jismáél mohóságának köszönheti, hiszen aligha juthatott hozzá a távolban elrejtett élelmiszertartalékokhoz. Inkább ez a 10 ember félelmében átpártolhatott Jismáélhez, hűségükről biztosítva őt. Bizonyára a történetet lejegyző Báruk a leírtaknak nem volt szem- és fültanúja, csak hallomásból jegyezte fel őket, ezért nem tud pontos részleteket közölni.

9. vers

Asa 300 évvel korábban erősítette meg Micpát az izráeli Baása ellen (1Kir 15,16, 22) és ásatott ciszternákat, hogy ostrom esetén biztosítva legyen a vízellátás. Ciszternákra gyakran bukkannak a régészek izráeli ásatások során. A feltételezett Micpában, Tell en-Nasbeh-ban pl. 53 ciszternát találtak, de egyikükkel sem lehet a zarándokok sírhelyéül szolgálóval egyértelműen azonosítani.

10. vers

A foglyok között ott lehetett Jeremiás is, hiszen ő is Micpában tartózkodott ill. megszabadulásuk után a betlehemi táborukban ott volt közöttük (42,2k).

Menekülés és pánik (41,11–18)

A Gedalján esett gáztett hírére polgárháború szélére sodródik az ország. A vezetők pánikszerű félelmükben igyekeznek Egyiptomba menekülni a lehetséges babiloni bosszú elől; ez a szándék már korábban is felmerülhetett, de eddig Gedaljá személye jelentette a biztosítékot, hogy szülőföldjükön boldogulni tudjanak (vö. biztatását 40,9k v.-ben: „telepedjete le az országban ... lakjatok a városokban”). Most már nem éreztek semmi visszatartó erőt.

12. vers

Gibeón mellett lévő nagy víznél: A határállomás bizonyára az a tó, ahol Abnér és Jóáb emberei harci játékot folytattak (2Sám 2,13). Gibeón a mai el-Jib; az ásatások itt egy sziklába vájt hatalmas menedécét tártak fel. Amikor Jismáél Ammónba ment, Jóhánán és a csapat, amelyet a gyilkos erőszakkal szedett össze, elmenekült. A gyilkosságot úgy lehetett értelmezni, mint újabb lázadást Babilon ellen; várható volt a bosszú (ld. 52,30). Egyiptom volt az egyetlen Babilontól független szomszédos ország (vö. 2Kir 25,26). Ráadásul a babilóniai hadsereg még Palesztinában táborozhatott, mert a föníciai ellenállást még nem sikerült megtörnie.

17. vers

Kimhám szállásai: Kimhám csak személynévként ismeretes (2Sám 19,38–41); a héber גְּרִית a keleti khan megfelelője (karavánszeráj, a hosszú utat megtevő, sokszor állatokkal és szolgálkkal érkező utasok pihenésére, élelmiszerkészleteik felfrissítésére szolgáló téglalap alakú nagy udvar körben melléképületekkel). 42,1kk szerint e menekülők között ott volt Jeremiás és Báruk is.

Lectio: Jer 41,1–2, 4–7, 10–12, 15–18

Textus: Jer 41,5

A babiloni seregek végigjárták az országot és elfoglalták a stratégiai legfontosabb településeket. Végül Jeruzsálem is másfél éves ostrom elé nézett, míg végül elesett. Az ország királyát megvakítva fogságba vitték, a politikai vezető réteget kivégezték, a lakosság nagy része is fogságba esve távoli idegen földre került, csak a legszegényebbek maradtak otthon, ill. azok, akik a szomszéd országokba menekültek az invázió kezdetén. Alaposan felfordult tehát a megszokott élet, minden bizonytalan lett. A régi normák, szokások, berendezkedés érvényét veszítette, valami új és ismeretlen volt kialakulóban. A korábbi szilárd rend helyét káosz, meghatározatlanság, ismeretlen új lehetőségek vették át. Ma, amikor 1956 eseményeire visszaemlékezünk, könnyebb elképzelnünk mit jelenthetett akkor egy idegen hódító hatalom megjelenése, a felkelőkön gyakorolt véres bosszúja, az eseményeket követő felfordulás és káosz, tudjuk mit jelent félni amiatt, hogy az elnyomó hatalom nem hagyja annyiban érdekei sérelmét. Közelmúltunk történelme nagyon szemléletesen élénk állítja az akkori helyzetet. A jeremiási igeszakasz nagyon szemléletesen három mintát állít elénk arról, hogy egy ilyen bizonytalan helyzettel, nemzeti összeomlással hogyan lehet szembenézni.

1. A zavarosban halászó Jismáél

Jismáél lehetőséget lát a rendkívüli helyzetben; úgy érzi, ütött most az ő órája. Igyekszik kihasználni a maga javára a felfordulást, igazi szerencselovag. Bizonyára nagyon bánthatta, hogy a babilóniaiak nem Dávid házából származót jelöltek ki kormányzónak. S talán az ősi jogra és származására hivatkozva saját magát tartaná a trón igazi tulajdonosának. A zűrzavar miatt, a kialakulatlan viszonyok miatt elég neki tíz ember, hogy magához ragadja a hatalmat Gedaljá megölésével. Gedaljá őt gyanútlanul, a korábbi figyelmeztetésre nem hallgatva megtiszteli azzal, hogy kíséretével vacsorára hívja; annál aljasabb Jismáél tette, mert a vendégszeretettel csúnyán visszaél. Ő nem forradalmár vagy szabadságharcos, aki népének javáért lázad az elnyomó uralom vélelmezett képviselője ellen, hanem csak saját önös érdekeit tartja szem előtt. Hiszen ő is tudhatta, amit Jóhánán olyan egyértelműen fogalmazott meg politikai éleslátásról tanúskodva: az ígéretesen induló újjáépítés záloga Gedaljá (40,15), a nemzet jövője csak Gedaljával képzelhető el. Jismáél nem gondol népe érdekével, hanem csak a kínálózó alkalom megragadása vezeti. S ebben a kegyetlenség, irracionális, képmutatás eszközeivel él. Ő az az ember, aki nincs tekintettel másokra, a mások bajából is igyekszik hasznot húzni, a katasztrófa idején saját előremenetelének idejét látja beköszönten.

2. A forrófejű menekülő Jóhánán

Jóhánán és a vele tartó hadseregarancsnokok nem tudják elviselni az igazságtalanságot, az égbe kiáltó gazságot, s azonnal, ingadozás nélkül intézkednek. Nem késlekednek, nem gondolkoznak, mérlegelnek sokat, hanem rögtön cselekszenek. Ők a tett emberei. Bátran, lendületesen, kételkedés nélkül cselekszenek. Tiszteletreméltó, hogy a gyilkost üldözik, hogy kiszabadítják az ártatlan micpai foglyokat, de mégis az az érzésünk támad, hogy saját erőből, saját magukban bízva, erőlködve veszik kézbe sorsuk irányítását, s valahol a megoldási kísérletük mégis kudarcba fullad. Mert amilyen forrófejűek, jó értelemben meggondolatlanok a jó tetteikben, ugyanúgy meggondolatlanok a menekülésben. A félelemtől teljesen elvesztik a fejüket, pánikszerűen menekülnek. Tulajdonképpen ugyanazon emberi tulajdonság, a habozás nélküli cselekvés két megnyilvánulási formája az, amikor késedelem nélkül a jó ügyért tesznek és az amikor a félelem átveheti az irányítást felettük. Miközben saját maguk igyekeznek megoldani a helyzetet, még rosszabb helyzetbe sodorja őket a pánik, kétségbeesés, fejetlenség. A helyzet még jobban összekuszálódik: itt maradtak volna saját hazájukban, és élhettek volna békében. Most az útrakelés új veszélyekkel leselkedik rájuk, megint háborúba keverednek. Az ember mennyire magának tudja bonyolítani az életet: ahelyett, hogy élne az Isten által kirendelt körülmények között, belebonyolódik újabb kísérletekbe és még nagyobb veszedelmet hoz a fejére. Eddig nem félték a babilóniaiaktól, ezentúl felüti fejét a félelem bennük. Kikerülnek a viszonylagos biztonságból, s mivel nem követik a helyes reakciót, még nehezebb helyzetbe sodródnak. Az Isten által ajándékozott megnyugvást, most az új vándorlás, menekülés váltja fel. Az Isten kegyelmes művét az ember milyen könnyen el tudja rontani! Maguk hajtják bele magukat ebbe az új kényszerhelyzetbe. Lehetett volna normális keretek között élni, de kizökkennek abból a keretből, amit Isten kegyelméből megteremtett nekik. Megint irány Egyiptom, ami mindig is szolgaság háza volt.

A nagy felfordulásra az is nagyon emberi reakció, amikor az ember elveszti a fejét. Forrófejűen cselekszik, adott esetben helyes és dicséretes dolgokat, de ki van szolgáltatva a pániknak, a fejevesztett menekülésnek is. S így nagy igyekezetében az ember azt a jót is le tudja rombolni, el tudja játszani, amit Isten kegyelme neki ajándékozott. Arany János Visszatekintés (1852) c. versében szépen megfogalmazza ezt: „Vágytam a függetlenségre, / Mégis hordám láncomat, / Nehogy a küzdés elvégre / Súlyosbitsa sorsomat: / Mint a vadnak, mely hálóit / El ugyan nem tépheti, / De magát, míg hánykolódik, / Jobban behömpölygeti.”

3. A hű és gyászoló zarándokok

Egészen másként néznek szembe a tragikus eseményekkel a zarándokok. Az ő néma, csendes menetük éles ellentétben áll a forrófejűek izgágaságával. A zarándokok átérzik a veszteségeket és

hajlandók a helyzettel őszintén szembenézni. Nem dugják fejüket homokba, hanem szembesülnek a valósággal. Két fontos dolgot tudunk csak róluk.

Egyrészt a levágott szakáll, megtépzott ruha és bevagdalt test (7. v.) mind a súlyos gyász külső jegyei. Ők azt példázzák, hogy a továbblépéshez, a helyzet igazi feldolgozásához milyen fontos az igazi és helyes gyász. Lélektani szempontból fontos búcsút venni a régiektől, elmúlását megsiratni, és elengedni. Csak az elengedés révén lehet igazán megőrizni az elveszettet. Így lehet túllépni a veszteségen. Ezek olyan elengedhetetlen lelki folyamatok, amelyek feltétlenül szükségesek a talpraálláshoz, a feldolgozáshoz. A gyász mély völgyén át kell mennie annak, aki aztán fel akar emelkedni. A gyász olyan lelki feladatok elvégzését jelenti, amelyek gyógyítóak, segítők, amikor az embernek nagy veszteséget kell elszenvednie. Aki ezt igyekszik megspórolni, az soha nem tud igazán magára találni.

Másrészt azt olvassuk ezekről a gyászoló emberekről, hogy ételáldozattal és tömjénnel a kezükben az ÚR házába tartanak, hogy a mózesi törvény szerinti őszi ünnepen ott áldozatot mutassanak be. Pontosan azt vitték magukkal, amit a régi törvény előír (2Móz 23,15, 34,20). Pedig rendkívüli időket éltek, a templom már romokban hevert. Van értelme ilyen körülmények között a szokásos módon áldozatot bemutatni? Ezek a zarándokok az állandóság, a hűség mintaképei. Hűek a hagyományokhoz, akármilyen is történik; ha ki is zökken a világ, ők akkor is ünnepelnek az előírások szerint, a körülményektől függetlenül, sőt azok ellenére. Eszükbe sem jut, hogy a csapás miatt az URat okolják, hogy ellene forduljanak, hanem magukra vették az ítéletet. Ahogyan Jób sem átkozza meg Istenét a csapások után, hanem inkább még jobban felé fordult, még ha panasszal, sőt néha erős vádakkal is. Ő is hű maradt a rá súlyos csapásokat mérő Istenhez.

A zarándokok mennek a romok között, sírva gyászolnak és bemutatják hűségesen az előírt áldozatot: nekik ez a válaszuk a csapásra.

Három viselkedési minta van előttünk a rendkívüli helyzetben, nagy felfordulásban. Hosszú távon azonban ezek közül csak a katasztrófával való igazi szembesülés, a szomorú események pontos felmérése, a halottak elsiratása, a megemlékezés a helyes hozzáállás, amely segít feldolgozni a történeteket egy nemzet életében, s igazán segít továbblépni. Csak így oldódhat fel a történelmi trauma, a görcs, és csak így nyílik meg a jobb jövő.